

HAARAV ETENDUS

(M. Tšulaki ballett „Noorus“ RAT „Estonia“ laval)

Meie teatrite üheks tähtsaks ülesandeks on kasvava noorsoo teenindamine. Kuid tuleb kohe märkida, et sellel alal valitseb vabariigi teatrites veel teatav plaaniparatus. Teatrid korraldavad küll süstemaatiliselt etendusi koolinoortele, kuid häid noorsoolavastusi antakse harva ja juhuslikult. Rõõmustavat eeskuju on viimasel ajal näidanud Riiklik Akadeemiline Teater «Estonia», kus üksteise järel esitatakse kaks meelde jäävat lavastust, mis on pühendatud nõukogude kangelaslikule noorsoole, nimelt J. Meituse ooper «Noorle kaardivägi» ja M. Tšulaki ballett «Noorus».

Viimatimainitud teos, mis juba mõnda aega leiab vaimustatud vastuvõtu noorte teatrisõprade poolt, käsitleb võitlust nõukogude võimu eest raskel Kodusõja perioodil, s. o aastail 1918—1919. Sündmustik (libreto autor — J. Slonimski), põhinedes N. Ostrovski kuulsal teose «Kuidas karastus teras» ainekul, on üles ehitatud realistlikult, vaheldusrikkalt ja haaravalt, pannes vaatatajale teosele algusest lõpuni kaasa elama. Balletis näidatakse vapraid noorukeid, kes tegeliku elu karmides õppetundides kasvavad karastatud sangareiks ja võtavad tegelikult osa võitlusest nõukogude võimu taastamiseks. Keskseks kujuks «Nooruses» on töölisperekonnast pärinev nooruk Petja, kes, olles sõjas kaotanud oma isa, on sunnitud töötama kelnerina restoranis. Eluraskused ja teenimatud alandused kodanliku klassi paadunud esindajate poolt õpetavad Petjat vihkama kõiki rikkaid ja ta leiab endale eeskujuna ning sõbra vanemas revolutsionäris Semjonis. Koos mänguseltsiliste Dima ja Dašaga töötatakse Semjonile võidelda kodumaa helge tuleviku eest. Lavastuse lõpul kujunebki Petjast sangar, kes raskesti haavatuna lööb häirekella, et anda sig-

naali ülestõusu alustamiseks. Ülestõus lõpeb rahva võiduga.

Omapäraseks ning huvitavaks kujuks balletis on gümnaasiumi õpilane, oma keskkonnast eraldunud õilsahingeline tütarlaps Leena, kes hakkab armastama Petjat. Viimase mõjul kasvab temast revolutsionäri tööliiklasi liitlane. Leena kuju on kahtleatult sümpaatne. Siin tekib aga ka mõningaid küsimusi. Leena kokkupõrge oma klassiga toimub kahjuks ainult isiklikul pinnal. Oleks tarvis olnud rohkem rõhutada kontrasti kodanliku klassi võsude ja Leena vahel ja anda tugevamat konflikti mitte ainult rahvavaenlase Viktori, vaid kogu selle seltskonnaga. Teisest küljest pole ka küllaldaselt põhjendatud Leena lähenemine Petjale esimest hetkest. Ebaõnnestunud kohaks libretos on veel kolmanda vaatuse 1. pildi tegevustiku viimine Leena kodusse. See tekitab asjatult raskendamatuks jäänud küsimusi ja sündmuste käigus otsitud momente.

M. Tšulaki muusika on heas kooskõlas sisu ja tegevustikuga. Helilooja on sügavalt tunnetanud teose probleemistikku, on leidnud huvitavaid ja sobivaid vahendeid üksikute situatsioonide, samuti tegelaste kujutamiseks. Leidub suurepäraseid, meelde jäävaid kohti — emotsionaalseid (Leena ja Petja kohtumistseenid), tantsulisi, mis tihti põhinevad folkloormotiividel (Daša tantsud, 1. vaatuse tütarlaste tants jne.), võimsaid heroilisi (viimases pildis; jt. momente. Kohati peab siiski märkima muusika kaldumist liigsele illustratiivsusele, teisest küljest ka faktuuri üleilgsele keerukusele, mis ei tule teose muusikalisele ühtsusele kasuks.

Balleti «Noorus» lavastas RAT «Estonias» külalisena Stalini preemia laureaat Boris Fenster Lenin-

gradist, kes Tallinna teatripublikule juba varem on tuntud lasteballeti «Dr. Aibolit» lavastamisega. Nagu eelmisel korral, nii ka käesoleval juhul lahendas B. Fenster oma ülesande silmapaistva eduga. Nii ideelise sisu edasiandmiseks kui ka puhttantsulisest küljest nägime eeskujulikku lavastust. Loogiliselt ja usutavalt olid omavahel seotud klassikalise balleti ja pantomiimilised elemendid, mis tihti valmistab balletilavastajale raskusi. Tantsude seade oli vaheldusrikas, sealjuures oli arvestatud osatäitjate tehnilisi võimeid. Silmapaistvalt tugevaks küljeks on B. Fensteril veel tüüpide loomise oskus rahvastseenides. Nii gümnaasiastide kui restoranipubliku hulgas esines terve tüüpide galerii, mis kaotas massistseenidele tihti omase halli tooni, tõi sisse värvikust, elavust ja mitmekesidust.

Vähem rahuldab lavastuses teise vaatuse viimase pildi esitus, eriti rahvastseen seoses relvade kõrvaletoimetamisega, hiljem tööliste ja Semjoni vangistamine. Siin oleks olnud vaja mõningate vahenditega rõhutada rahva jõudu, võimsust. Semjoni tabamine oleks pidanud toimuma palju pingelisemas olukorras, veenvamalt. Praegusel kujul on nimetatud stseenid vaesed dramaatilisest pingest ja isegi vähesusavad.

Mis puutub üksikuisse osatäitjasse, siis peab järjekordselt rõõmustama selle üle, et kandvaise osadesse on julgelt rakendatud noori, kes oma ülesannetega tulid toime üle ootuste hästi. Kõigepealt tuleks tõsta esile Riikliku Koreograafilise kooli õpilasi Aime Leisi Daša osas ning Dima osa täitjaid Peeter Roosi ja David Suri, keda õieti esmakordselt nägime laval.

Petja keerukas osas esinesid Hans Nieländer, Konstantin Fjodor-

rov ja Kalju Saareke. Kõigil kolmel oli oma voores ja puudusi. H. Nieländer suutis kuju lahti mõtestada vahest kõige veenvamalt, tundsime väga selgelt, kuidas omapead kasvanud, pisut metsikust potikesest areneb noor võitleja, kangelaslik ja südi. Eriti meelde jäävad olid esimesed kohtumised Leenaga. Väga jõuliselt oli antud stseeni tornis lõpupildis. Mõned puhttehnilised kohmakused kindlasti kaovad edasises töös. Samuti usutavalt kuju andis K. Saareke, kes vahest tehniliselt oli isegi paindlikum, kuid ka esines üksikuid väljalangemisi osast, näiteks restoranipildis. K. Fjodorov oli tantsulisest küljest kõige tugevam, eriti meisterlikult oli esitatud stseenid ja tantsud Leenaga. Heroiline lõpustseen jäi aga suhteliselt nõrgemaks, üldse esines viimistlematust ja pealiskaudsust teisteski kohtades. Kõigil kolmel oli raskusi elamuslike stseenidega, näiteks Petja reageerimine isa surmateate saamisele jäi kõigi kolme osatäitja esituses ebausutavaks.

Toredamaid kujusid balletis on Daša, üleemeelik ja uljas tüdruk, kes vahvalt teeb kaasa poiste sõjamaagudes. Inge Pöder andis selle balletis ebatavalise osa väljapaistva professionaalse küpsusega. Siinkohal peab rõhutama I. Põdra äärmiselt laialdast loomingulist amplituudi ja suuri näitlejavõimeid. Ka noor Aime Leis, nagu juba mainitud, esines üllatavalt hästi. Kui tema juures on veel tunda üksikute detailide mitte küllalt tabavat edasiandmist, siis võitis ta oma noorusliku siirusega.

Dima osa on kujunduslikult küll tunduvalt lihtsam, kuid esitab samal ajal suuri tantsulisi nõudeid Peeter Roos ja David Sur täitsid oma ülesande igati kiiduväärselt. Viimase juures võis märgata suuremat tehnilist kindlust.

Väga sümpaatse mulje jättis Eike Joasoo Leena osas. Tütarlapselik siirus ja õrnus, sisemine puhtus ja nooruslik armastus avaldusid näitleja juures lihtsalt ja vahenditult. Üksikutel momentidel, näiteks Petja areteerimisstseenis, oleks küll soovinud näha sügavamat elamust. Olles esinenud juba mitmes suuremas

osas, näitab E. Joasoo järjekindlat loomingulist kasvu.

Viktori negatiivse kuju löid küllalt usutavate joontega Anatoli Hansen ja Kalju Saareke. A. Hanseni tuleb veel tugevasti töötada oma tantsutehniliste oskuste süvendamisel, mis nähtus eriti 1. vaatuse teise pildi variatsioonil. K. Saareke esitas selle hea kindlusega.

Kergemeelse hingelaadiga Olga osa täitis väga usutavalt ja varjunudirikkalt Veera Leever, kuna Asta Lolol jäi veel puudu kerguselt.

Teistest osadest oli meelde jäävam Verner Hagus Semjonina. Lihtsalt ilma üleilgsete žestideta avas ta meile revolutsioonilise võitleja hinge ja mõttemaailma. Ülesanne oli keerukas, sest Semjon, esinedes põrandaaluse töötajana klassivaenlaste hulgas, pidi osavalt maskeerima oma õigeid tundeid, kuid samas jääma ka iseendaks. Siinkohal tuleb puudutada üht momenti balletikunstis, millele meil pole pühendatud küllaldaselt tähelepanu, see on miimika. Balletiartistil on miimika äärmiselt tähtsaks väljendusvahendiks. Seda on vaja arendada. Käesolevas lavastuses võib V. Hagust selles mõttes seada heaks eeskujuks.

Esimestel etendustel häiris mõnevõrra lava ja orkestri mitteküllaldane koostöö, mis töö käigus on paranenud. Kohati tundub aga praegugi veel, et dirigent ei arvesta küllalt solistide elamusi, ei anna neile küllaldaselt loomingulist vabadust. Muusikaliselt oli Vallo Järvi dirigendina Tšulaki keerulise partituuri hästi lahti mõtestanud ja ka orkester näitas oma võimeid heast küljest.

Lavakujundus Voldemar Haasilt, samuti kostüümid Leida Klausilt olid antud leidlikult, värvikalt ja kooskõlas tegevuse miljöoga.

Kokkuvõttes jättis M. Tšulaki ballett «Noorus» RAT «Estonia» lavastuses haarava ja kauaks meelde jääva mulje. Eesti balletikunsti arengus tuleb seda pidada tõhusaks saavutuseks.

H. KULVAND